

Gábor Pusztai

De tuinman, de geldschieter, de koeliewerver en de mandoer

Vier portretten van László Székely en de Delische Kunstkring

Abstract

The Hungarian planter László Székely was active as a painter on Sumatra during the first decennia of the 20th century. In 1923 he painted four portraits of people from the planters' community: *The Mandoer*, *The Moneylender*, *The Toekang-kebon* and *The Koelie recruiter*, which appeared in the weekly paper *De Zweep*. In this article I will give an overview of the cultural life in Deli and place Székely's work in this context. Furthermore, I will explain the uniqueness of Székely's portraits, using the theory of the English cultural historian Peter Burke.

Keywords: Dutch East-Indies, Delische Kunstkring, László Székely, Sumatra

Op 5 mei 1923 verscheen in Weltevreden het "Planters-nummer" (nummer 18) van het weekblad *De Zweep*. De hoofdredacteur was D. W. Beretty (1890–1934), eigenaar van Aneta (Algemene Nieuws- en Telegraaf-Agentschap), het eerste nieuwsagentschap van Nederlands-Indië. *De Zweep* was een zeer omstreden weekblad, dat vaak beschuldigd was van pornografie en antisemitisme.¹ Op pagina twee van het "Planters-nummer" vond de lezer vier aquarellen met de titel: "Typen uit het Delische kebonleven." Het waren vier portretten: *De Mandoer*, *De Geldschieter*, *De Toekang-kebon* en *De koeliewerver*.² De schilder van de vier aquarellen was de Hongaarse planter László Székely (1892–1946), die sinds 1914 in Deli verbleef en als assistent op verschillende ondernemingen

werkte. Székely, de latere echtgenoot van de Indische schrijfster Madelon Lulofs, maakte niet alleen carrière als planter, eerst in de tabak en later in de rubber, maar ontpopte zich ook als kunstenaar. Hij maakte tekeningen, karikaturen en schilderijen die regelmatig werden tentoongesteld, voornamelijk door de *Delische Kunstkring*, of afgedrukt werden in Indische bladen, vooral in het weekblad *Sumatra*.³

Vier typen uit de kebon

De Engelse cultuurhistoricus Peter Burke schrijft in zijn boek *Eyewitnessing* over beelden als historische bron.⁴ Hierin vertelt hij in hoofdstuk 7 over stereotypen van de ander. Burke geeft twee mogelijkheden hoe de ander kan worden afgebeeld: de eerste mogelijkheid is dat de ander geheel in het eigene wordt geïntegreerd, waarbij culturele afstand wordt geïgnoreerd. Hier wordt de ander als weerspiegeling van de eigen cultuur gezien. De andere manier is juist het tegenovergestelde van de eerste: het vreemde wordt als tegenpool van het eigene geconstrueerd.⁵ De vier portretten van Székely zijn volgens mij uniek omdat ze deze twee manieren van vreemdheid combineren.

Op alle vier aquarellen van de Hongaarse schilder werden portretten van inheemse mannen afgebeeld. Deze keuze is niet gewoon in die tijd. Veel kunstenaars focussen op de Europeaan, zoals bv. de Duitse schilder en tekenaar Eberhard Carl Alfred Freiherr von Wechmar (1897–1934) die in 1926–1927 Deli bezocht om een filmdocumentaire te maken.⁶ Bij deze gelegenheid maakte hij een serie karikaturen, die stuk voor stuk van plaatselijke blanke potentaten zijn. Von Wechmar maakte de Europeanen belachelijk omdat hij zich aan hun arrogante gedrag ergerde, maar toch bleef hij gevangen in zijn blanke kring. Hij keek niet over de schutting om de ander te ontmoeten. Van zijn twintig tekeningen is er geen enkele waarop inheemsen zijn afgebeeld. Bij andere kunstenaars vinden we uiteraard wel afbeeldingen van inheemsen. Maar het zijn dan vaak (half-naakte) vrouwen, waarbij het ongewone, het vreemde, het exotische en het erotische naar voren wordt gehaald. Bijvoorbeeld bij Willem Dooyewaard (1892–1980): *Balinese danseres*, *Balinese vrouw* of *Balinees meisje met offerplaat*, Willem Gerard Hofker (1902–1981): *Bali* (1939), *Ni Tjawan*, *Ni Rindit in de sawah*, *Ni Sibih*, Antonio Blanco (1911–1999): *Balinese vrouw met kind*, *Girl with Bottle*, of een later voorbeeld, Rudolf Bonnet (1895–1978): *Ni Radji*.

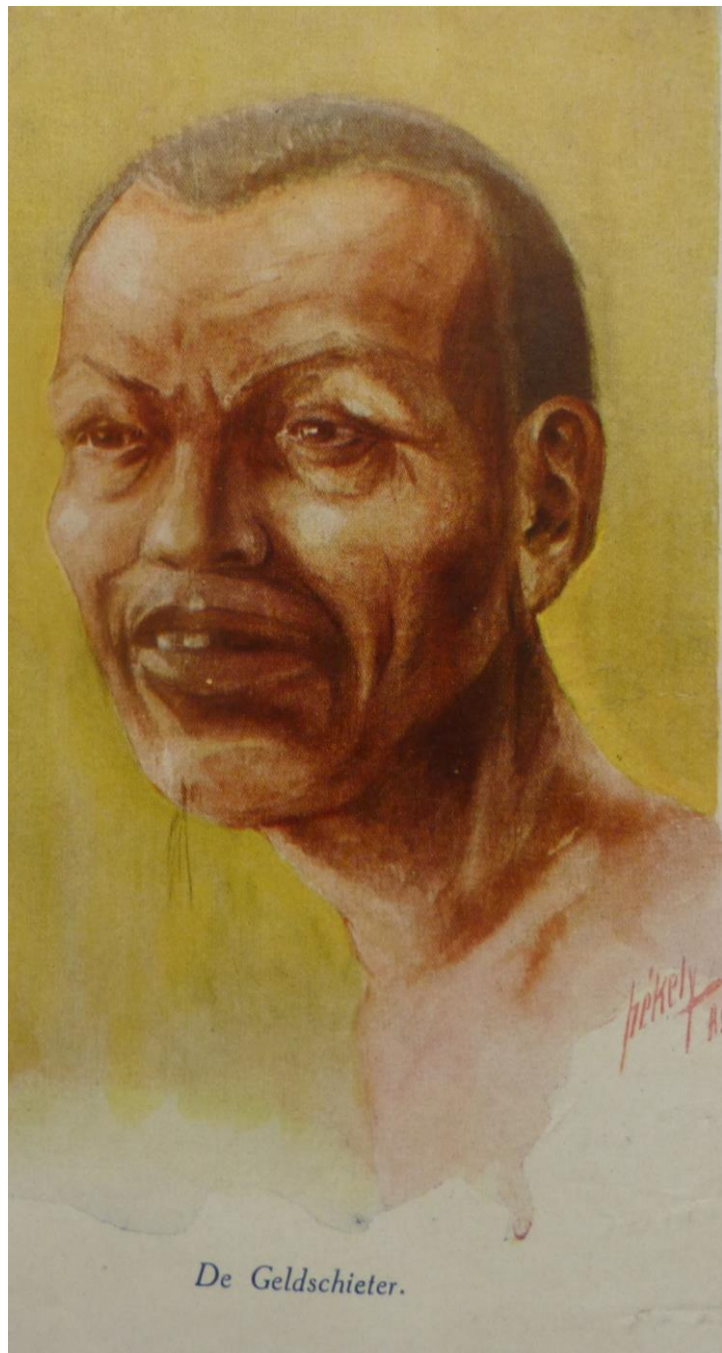
De Mandoer.

László Székely: De mandoer (1923)

Als er inheemse mannen worden afgebeeld, wat zelden gebeurt, dan gelden meestal dezelfde criteria: ze zijn halfnaakt, exotisch, ongewoon, vreemd, maar vaak ook angstaanjagend, bedreigend (nors, gespierd en bewapend). Bijvoorbeeld bij Willem Dooyewaard: *Portret van een Balinese man met kris* en Isaac Israëls (1865–1934): *Javaanse danser* of *Raden Mas Jodjana*. Székely beeldde zijn vier inheemse mannen niet op deze manier af. Hij schilderde de mannen zoals hij Europeanen portretteerde. Het ongewone ligt dus daarin dat de Hongaarse schilder de inheemsen op een Europese manier weergeeft.

Ze dragen wel (deels) inheemse kleding, wat ze exotisch maakt, en hun donkere huidskleur benadrukt hun anderszijn, maar ze zijn noch (half)naakt (behalve de geldschietter), noch bedreigend, noch angstaanjagend. Door het perspectief van de schilder worden zij als het ware opgeheven, uit hun inheemse, ondergeschikte positie getild. Soortgelijk perspectief vind je niet vaak, maar wel bijvoorbeeld bij H. J. van Len-Gorts *Bengaleesch* of bij de Deense kunstenaar Hugo Vilfred Pedersens *In een vrolijke bui*, *Kingaleesche studiekop*, *Indische woekeraar*, *Kling-koetsier* enz.⁷

Aan de andere kant worden de vier inheemsen bij Székely niet bij naam genoemd. De titel van de schilderijen is de functie van de personen op de plantage. Ze zijn geen individuen, hun naam doet er dus ook niet toe. Ze zijn “typen”, ofwel gestereotypeerde figuren en daardoor slechts vertegenwoordigers van hun groep. Ze zijn *maar* de mandoer (inheemse opzichter), de geldschietter, de toekang-kebon (tuinman) en de koeliewer-*ver*. Hier zie je dus aan de ene kant de koloniale blik van de kunstenaar die oude stereotypen gebruikt. Aan de andere kant wordt dit vermengd met de ongewone themakeuze, dat hij marginale figuren van de plantagesamenleving op een Europese manier portretteert, wat op zich een revolutionaire daad is. Dat Székely als schilder in Nederlands-Indië bekend werd, is aan een vereniging te danken, die tentoonstellingen organiseerde voor plaatselijke kunstenaars. Dit was de *Delische Kunstkring*.

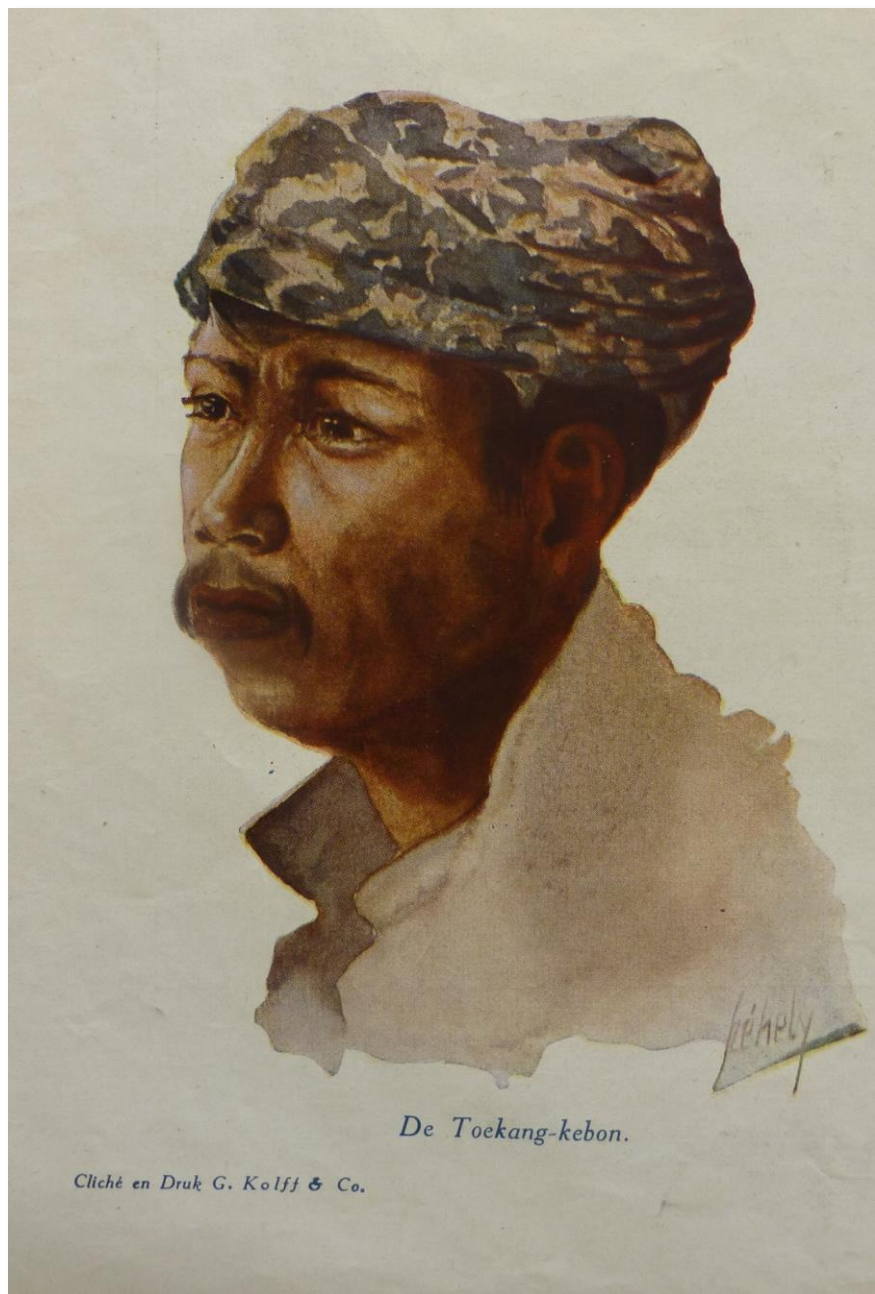

László Székely: *De geldschieter* (1923)

De Delische Kunstkring

In Nederlands-Indië werden in de 19e en 20e eeuw verschillende verenigingen en kunstkringen in het leven geroepen die het culturele leven in de kolonie moesten bevorderen. Het waren muziekverenigingen (bv. de *Toonkunst Aurora* in Batavia, die in 1848 werd opgericht, *Caecilia* werd in Surabaya in 1892 gesticht, in Semarang was *Con Amore* bezig), toneelgezelschappen (bv. *Bataviaasch Liefhebberij Toneel* in Batavia sinds 1816, *Constantia* in Surabaya, *Braga* in Bandoeng uit 1882) en leeskringen. Deze clubjes bestonden vaak uit welwillende amateurs, hadden zeker geen Europees niveau en het publiek toonde niet altijd belangstelling, maar ze bestonden wel. Pas betrekkelijk laat, aan het begin van de 20ste eeuw, ontstonden de voor de bevordering van de beeldende kunst bedoelde kunstkringen in Nederlands-Indië. De eerste kunstkring werd in 1902 te Batavia opgericht, ter bevordering van de “beeldende en versierende kunsten.”⁸ In 1904 volgde de *Bandoengsche Kunstkring*, enkele jaren hierna kwamen de kunstkringen in Semarang, Buitenzorg en ook Soerabaja.⁹ Op 8 januari 1916 werd een overkoepelende organisatie voor kunstkringen opgericht, de Bond van Nederlandsch-Indische Kunstkringen.¹⁰

Ook in de buitengewesten, dus buiten Java, was er behoefte aan kunst. Het kleine sultanaat Deli, aan de Oostkust van Sumatra, was een wingewest, waar Jacobus Nienhuys, de eerste Nederlandse planter, pas in 1863 voet aan wal zette. Hier had het koloniale bestuur decennialang geen invloed en de planters regelden op hun plantages alles zelf naar eigen goeddunken. De eerste beginselen van het Europese cultureel leven kwamen in 1879, toen in Medan de vereniging *De Witte Sociëteit* werd opgericht. De oprichter was de majoor Henry Demmeni (1830–1886), toen de commandant van de Nederlandse troepen in Deli. Hij werd vanaf 1884 gouverneur van Atjeh. *De Witte Sociëteit* was oorspronkelijk bedoeld als vereniging voor officieren en ambtenaren.¹¹ Burgers werden aan het begin niet toegelaten, waarschijnlijk om de luidruchtige planters te weren die van de ondernemingen alleen op *hari besar* (de “grote dag”, de uitbetaaldag, de enige vrije dag om de twee weken) naar de stad trokken om feest te vieren. Pas enkele jaren later, in de jaren tachtig, werden burgerleden toegelaten. Begin van de jaren 1880 werd de vereniging *Gezelligheid in Deli* opgericht. Aan de wieg van deze vereniging stond wellicht Jacob Theodor Cremer (1847–1923) die in 1871 als administrateur van de Deli Maatschappij naar Sumatra kwam en later ook minister van koloniën werd.¹²

László Székely: De Toekang-kebon (1923)

De vereniging organiseerde tot 1912 in enge samenwerking met *De Witte Sociëteit* dansfeesten, toneelvoorstellingen, chanson- en voordrachtsavonden, concerten, sinterklaasfeesten enz. in onder andere *Hotel De Vink*. Het hotel werd in 1884 geopend en was de voorloper van het *Grand Hotel Medan*.¹³ De vereniging kwam in 1911 in problemen. Niet alleen de niet betaalde contributie liep hoog op, maar ook anderszins waren er veel financiële problemen.¹⁴ Bovendien was er veel onenigheid binnen het bestuur. Een deel van de bestuurders wilde de vereniging opheffen, maar deze mensen bleven lang in de minderheid, waarvan langdurige ruzie het gevolg was.¹⁵ Op de schaars bezochte ledenvergadering van 4 augustus 1911 kon maar net worden voorkomen dat de vereniging werd opgeheven. Vijftien leden waren voor de opheffing, zestien ertegen.¹⁶ Er werd dus eind augustus nog een nieuw bestuur gekozen en het leek erop dat de moeilijkheden voorlopig overwonnen waren,¹⁷ maar *Gezelligheid in Deli* werd in 1912 toch opgeheven. Nog in hetzelfde jaar, op 4 oktober 1912, werd door H. J. Bool, V. Rensburg en S. J. Rutgers de *Delische Kunstkring* opgericht.¹⁸ Met 38 leden, die 6 gulden per jaar aan contributie betaalden, begon de kunstkring zijn werk.¹⁹ Ze wilden niet meer slechts voor vermaak zorgen, maar wilden de (amateur)kunstenaars in Deli verenigen en hun de ruimte bieden om hun werken aan het publiek bekend te maken. Twee jaar na de oprichting van de kunstkring brak de Eerste Wereldoorlog uit, wat de komst van kunstenaars uit het buitenland onmogelijk maakte. Dat was mede de reden dat de kunstkring zich in de oorlogsjaren vooral concentreerde op eigen kunstproductie.

Er was in 1914 een bouwkundige tentoonstelling in Medan,²⁰ in 1916 een tentoonstelling over Batak-kunst,²¹ een expositie over Solo-batik,²² ook een collectie van Balische kunst werd getoond²³ en in 1919 werd er een fototentoonstelling georganiseerd van de etnografische fotoverzameling van de Oostenrijker Tassilo Adam.²⁴

László Székely: De Koeliewerver (1923)

Székely, de kunstenaar

Székely was geen groot kunstenaar, maar hij had een scherpe en vaak kritische blik op zijn omgeving. Anderhalf jaar na zijn aankomst op Sumatra, op 25 januari 1915, nam hij al deel aan een tentoonstelling die door de *Delische Kunstkring* werd georganiseerd in Medan, in de *Witte Sociëteit*.²⁵ Het *Weekblad voor Indië* schreef hierover ook een bericht.²⁶

De journalist schrijft erkentelijk over de beelden van Székely.²⁷ Ook in de *Sumatra Post* verscheen een artikel over de tentoonstelling:

Wie zou gedacht hebben dat in Indië, en nog wel in een beperkt en vrij geïsoleerd liggend deel van den archipel, een bezienswaardige collectie van door amateurs vervaardigde schilderijen en tekeningen bijeen kon worden gebracht? En toch geeft deze expositie niet alleen véél te zien, doch tevens vrij veel goeds. Aantrekkelijk is zij ook doordat er onder het tentoongestelde zoo veel is van eigen bodem. Van de 157 nummers der collectie geven er niet minder dan 96 iets van Indië zelf te zien.²⁸

De journalist schrijft ook over het werk van Székely:

De vroolijke noot in deze verzameling schilderijen en tekeningen is geleverd door L. Székely met zijne caricaturen uit het plantersleven: Op inspectie, Het gele gevaar, De superintendent, De ladykiller etc. etc; niet altoos, doch doorgaans is in de tekening der figuren de humor der gedachte op gelukkige wijze belijnd.²⁹

Székely werd een populaire en erkende kunstenaar. Hij exposeerde ook tussen 4 en 14 januari 1917 in het “Indisch werk van artisten en amateurs” in Batavia. Het *Weekblad voor Indië* besprak twee kunstenaars van de tentoonstelling, Willem Dooyewaard en László Székely. De tekeningen van Székely zijn volgens de journalist niet aardig, maar wel levensecht en daarom is het een zeer goed werk.³⁰ Székely tekent zijn omgeving in de drie tekeningen. *Kongsikang* is het portret van een Chinese koelie. *Jong-Deli* en *Oud-Deli* laten de oude en de nieuwe generatie van de Deli-planters zien.

Székely organiseerde in de Kisanan Klub en ook in Medan een eigen tentoonstelling op 30 april en 1 mei 1918.³¹

Ook de Delische Kunstkring organiseerde in 1918 in Medan een tentoonstelling. Hier werden werken van 14 kunstenaars getoond waarvan 4 uit Java (G. Beer, J. Boesveld, P.A.J. Moojen, Dr. H.J. Smit) en 10 uit Deli (W. Dooijewaard uit Kwaja Pessilam, J.D.D. van Drumpt uit Gallia,

Mevr. H. Egeler-Van Elischer uit Gedong Johore, Mevr. B. Van der Groen-Zeegers uit Telok Dalem, M. Halewijn uit Medan, Mevr. H. Van Lent-Gort uit de onderneming Belawan, Mevr. Plekker-Müller uit de onderneming Wampoe, L. Székely uit Beloeroe, G.T. Ubink uit Medan).³² Székely heeft hier elf werken tentoongesteld (nummer 76 tot 86 in de catalogus), waarvan acht ook te koop werden aangeboden voor 25 á 50 gulden. Van de elf werken zijn slechts de titels bewaard gebleven: *Na actie*, *Komt reactie*, *De toekomst*, *De koeliehyena*, *Wieden tussen de stumps bij de H.A.P.M.*, *M'n goeie ouwe collega*, *In de kebon*, *En thuis*, *Plein-air kunst*, *Voor Vaderland en Vorst*, *Vrijwilligers*.³³

Eén jaar later, in oktober 1919, was de volgende expositie, eveneens in Medan. Hier waren er 8 kunstenaars uit Java (P. Ouborg, Wirio Soekardjo Sarho, Mas Pirngadie, A.H. van der Stok, W. van der Does, G. Birnie, Th. Van der Plas en A.W. Jansz.) en 21 van de Oostkust van Sumatra (Ir. F.J.J. Dootjes uit Medan, J.D.D. Van Drumpt, uit de onderneming Gallia, Serdang, M. Halewijn uit Medan, “Joop”, “Singkeh”, Rebo, Dr. P.H. van der Kemp uit Medan, H. Koperberg uit Kisaran, Lutjens van de onderneming Helvetia Medan, G.H. Mulder uit Medan, D. Moolenaar van de onderneming Soengei Bahasa, T.G. Purvis uit Medan, L. Székely van de onderneming Beloroe Asahan, St.A. Schouten uit Medan, Kuno Schweers uit Kaban Djahe, G.Th. Ubink uit Medan, Th.O. Thissen uit Dolok Oeloe, N.N. Glen Bervie.) Van de kunstenaars zijn er enkele niet te identificeren. Ze gebruikten schuilnamen, zoals “Joop”, “Singkeh” of “Rebo”, in de catalogi. Over hen kunnen we weinig zeggen. “Joop” was de meest productieve, hij heeft in 1919 in totaal 15 olieverf-, waterverf- en pastelschilderijen tentoongesteld, die ook te koop werden aangeboden voor de trotse prijs van tussen de 15 en 125 gulden. (Een doek van een amateur kopen was een dure grap als je bedenkt dat een maandsalaris van een assistent in die tijd in Deli ca. 200 gulden was.) Er waren ook twee Javaanse kunstenaars bij, Wirio Soekardjo Sarho en Mas Pirngadie. Van de twee is vooral de laatste bekend. Mas Pirngadie (1875–1936) behoorde tot een aristocratische familie. Hij kreeg les van de Nederlandse schilder F.J. van Rossum du Chattel (1856–1917). Pirngadie is bekend van de boekenillustraties die hij maakte tussen 1912 en 1930. Hij schilderde in de zogeheten “mooi-Indië stijl.” Zijn beelden tonen vooral romantische Indonesische landschappen. Er zijn in totaal zes aquarellen die hij in 1919 in Medan heeft tentoongesteld. Ze waren voor tussen de 35-65 gulden te koop, een bescheiden som vergeleken met de onbekende “Joop”.

Er waren ook vrouwelijke kunstenaars bij, zoals H. Egeler-van Elisher uit Gedong Johore, B. Van Groen-Zeegers uit Telok Dalam (waarschijnlijk plantersvrouwen), de onderwijzeres Miss. E. Ward uit Medan, P. Nanninga-In de Betou uit Medan, H.M. Van Lent-Gort uit Belawan, of de Oostenrijkse B. Plekker-Müller (1848–1925) van de onderneming Wampoe. De meeste van deze dames zijn geheel onbekend. Ik heb slechts over Van Lent-Gort informatie gevonden, namelijk dat zij als Henriette Johanna Gort in 1890 te Tiel werd geboren. Haar artistieke opleiding heeft ze aan de Rijksnormaalschool voor Tekenonderwijs in Amsterdam en aan de Haagsche Academie voor Beeldende Kunsten gekregen. Ongeveer tien jaar heeft ze in Nederlands-Indië gewoond en dat heeft tot een bijzondere reeks tekeningen geleid. Later terug in Nederland exposeerde ze schilderijen en ook op de tentoonstelling Onze Kunst van Heden in het Rijksmuseum in de winter 1939–1940 hingen vier schilderijen van haar. Haar schilderijen en tekeningen gingen in 1918/1919 in Medan voor tussen 12 en 150 gulden over de toonbank.

De andere kunstenaars waren deels geheel onbekend, zoals G.H. Mulder uit Medan, D. Moolenaar van de onderneming Soengei Bahasa, Th.O. Thissen uit Dolok Oeloe, of N.N. Glen Bervie. Maar er waren ook bekende namen, zoals P.A.J. (Piet) Mooijen (1879–1955), een architect en schilder die met de tentoonstelling in 1918 in Medan meedeed. Hij was een belangrijke figuur van het culturele leven in Indië. Hij was in 1904 de oprichter van de Bandoengsche Kunstkring. Vanaf 1907 was hij drie jaar secretaris van de Kunstkring van Batavia, vervolgens was hij veertien jaar voorzitter. Vanaf de oprichting in 1916 tot zijn vertrek uit Indië in 1923 was hij onafgebroken voorzitter van de Bond van Nederlandsch-Indische Kunstkringen. Hij was bestuurslid van het Java Instituut te Solo. Als architect was hij de ontwerper van het Kunstkringgebouw te Batavia (1913). Tussen 1904 en 1918 was hij lid van de gemeenteraad van Batavia.

Székely heeft aan de tentoonstelling van 1919 met achttien werken deelgenomen: met één olieverfschilderij, vijftien aquarellen en twee potloodtekeningen. De titels waren: *Portret van de Heer Ketner* (olieverf), *Een glaasje ajer manis* (aquarel), *Si Alang* (potlood), *Tjap Kang* (aquarel), *De baas met zijn singkeh* (aquarel), *Sowikario* (aquarel), *Pa Badjoe* (aquarel), *Scheldpartij* (aquarel), *Stidiekop* (potlood), de kleine serie *Singkehs brief aan zijn moeder: Gelukkig aangekomen* (aquarel), *Direct in dienst getreden* (aquarel), *Mijn baas mag mij graag* (aquarel), *Ook met mijn werkvolk kan ik goed opschieten* (aquarel), *En ik ben ge-*

zond als een visch (aquarel), Mandoer Troeno (aquarel), Esculaap (aquarel), Een pijpje tabak (aquarel) en tenslotte Naar de doos (aquarel).³⁴ Van deze werken is geen enkele bekend of bewaard gebleven. Het olie- verfschilderij *Portret van de Heer Ketner* is wellicht het portret van de Duitse vriend en collega van Székely wiens verhaal hij in de vertelling *Annahat, het verhaal van een oude planter* heeft beschreven.³⁵

Van de tentoonstellingen in 1918 en 1919 in Medan is wellicht de schilder Willem Dooyewaard (de broer van Jacob Dooyewaard, 1876–1969) de bekendste kunstenaar. Willem Dooyewaard was avontuurlijk van aard en trok schilderend en tekenend door Nederlands-Indië, werkte op Bali, bezocht ook China en Japan. Zelfs het haast ontoegankelijke Mongolië doorkruiste hij tot aan Tibet. Hij exposeerde veel in het buitenland, o.a. in London, Brussel, New York, Berlijn en Antwerpen.

In de *Sumatra Post* van 29 oktober 1923 werd melding gemaakt van een volgende tentoonstelling in Medan, waar Székely met tien andere kunstenaars van de partij was.³⁶ Volgens de critici was dit een van de beste tentoonstellingen ooit in Medan.³⁷ De expositie was amper gesloten (op 6 november), of de organisatoren besloten al een nieuwe tentoonstelling te organiseren (op 10 november), waar werken van drie kunstenaars zouden worden tentoongesteld: Krast, Tine Baumann en Székely.³⁸

Székely, de karikaturist

Toen in 1924 in Medan een nieuw weekblad werd opgericht met de titel *Sumatra*, zochten de redacteurs naar een graficus/karikaturist. Het heeft waarschijnlijk niemand verwonderd dat de toen 31 jaar oude Hongaarse planter hun keuze werd. Hij was in die tijd al in heel Deli een bekende tekenaar. Toen het eerste nummer van *Sumatra* op 17 mei 1924 verscheen, maakte de redactie reclame voor het weekblad in andere kranten van Deli, bijvoorbeeld in de *Sumatra Post*. In de korte advertentie wordt tot twee keer toe gewezen op dat in het weekblad twee tekeningen van de Hongaarse karikaturist zullen verschijnen.³⁹ Dat herhaalt zich de week daarop.⁴⁰ Székely moet dus een populaire tekenaar geweest zijn die het gezicht van het nieuwe weekblad werd.⁴¹

Afdrukken van zijn tekeningen, lithografieën en aquarellen werden ook verkocht (voor twee gulden per stuk).⁴² Bijzonder interessant is dat de tekeningen vaak een antikoloniaal karakter hebben, wat toen of niet werd

opgemerkt of niet werd verwoord. Waarschijnlijk omdat de karikaturen niet altijd serieus werden genomen.⁴³

Het succes van Székely als tekenaar in de kolonie is natuurlijk zeer relatief. Hij was in het rijk der blinden als éénoog koning. De algemene interesse voor kunst in Deli was ondanks de inspanningen van de *Delische Kunstkring* niet te vergelijken met die in het moederland of elders in Europa. Toch kunnen we vaststellen dat er interesse bestond en dat er ook amateurkunstenaars met aanleg de mogelijkheid hadden hun werken te exposeren en zich te ontwikkelen. Tegenwoordig is Székely als karikaturist, tekenaar en schilder weinig bekend.⁴⁴ László Székely is een typische vertegenwoordiger van de ietwat amateuristische kunstenaar-wereld van de *Delische Kunstkring*, maar toch heeft hij hiermee zijn steentje bijgedragen aan het bescheiden culturele leven van Deli, waar vooral het werk, het geld en de drank de hoofdrol speelden.

Noten

- ¹ Termorshuizen, *Realisten en reactioneren*, 197.
- ² De *Sumatra Post* heeft hiervan verslag gemaakt en met lof over het werk van Székely geschreven. Zie: 'De Zweep.', 10.
- ³ Pusztai, 'Een beeld van een vrouw', 79-89.; Pusztai, 'Deli op z'n kop', 115-134.
- ⁴ Burke, *Augenzeugenschaft*.
- ⁵ Ibidem, 137-138.
- ⁶ Loderichts, *Medan*, 150.
- ⁷ Pedersen, *Door den Oost-Indischen Archipel*.
- ⁸ *Gedenkboek Nederlandsch-Indische Kunstkring Batavia 1902-1927*, 1.
- ⁹ Kalmthout, *Muzentempels*, 287.
- ¹⁰ *Gedenkboek Nederlandsch-Indische Kunstkring Batavia 1902-1927*, 40.
- ¹¹ 'Medans Sociëteit jubileert', 3.
- ¹² 'Deli', 7.
- ¹³ Loderichts, *Medan*, 16.
- ¹⁴ 'Gezelligheid', 6.
- ¹⁵ 'Gezelligheid in Deli', 6.
- ¹⁶ Ibidem.
- ¹⁷ 'Gezelligheid', 6.
- ¹⁸ 'Twintig jaar Delische Kunstkring', 5.
- ¹⁹ Ibidem.

- ²⁰ ‘Weekblad voor Indië’, 637.
- ²¹ *Tentoonstelling van Batak-kunst en kunstnijverheid.*
- ²² *Tentoonstelling van solo-batik.*
- ²³ *Catalogus [van de] tentoonstelling Kunstvoorwerpen van Bali.*
- ²⁴ *Tentoonstelling der Bataksche Etnografische Verzameling.*
- ²⁵ ‘Amateur-tentoonstelling’, 8–9.
- ²⁶ R., ‘De caricaturist Székely’”, 7–8.
- ²⁷ Ibidem.
- ²⁸ ‘Amateur-tentoonstelling’, 8–9.
- ²⁹ Idem.
- ³⁰ R., ‘Delische tekenaars’, 1071.
- ³¹ ‘Aquarellen’, 10.
- ³² *Delische Kunstkring, Tentoonstelling van olieverfschilderijen, aquarellen.*
- ³³ Ibidem, 6.
- ³⁴ *Delische Kunstkring, Jaarlijkse tentoonstelling van schilderijen en tekeningen.*
- ³⁵ In het Nederlands verschenen: Székely & Radnai, *Dit altijd alleen zijn*, 51–62.
- ³⁶ ‘Delische Kunstkring’, (29 oktober 1923), 10.
- ³⁷ v. D., ‘Deli Kunstkring’, 10.
- ³⁸ ‘Delische Kunstkring’, (10 november 1923), 10.
- ³⁹ ‘Inhoud van het weekblad “Sumatra” No. 1.’, 15.
- ⁴⁰ ‘Weekblad Sumatra’, 11.
- ⁴¹ In 1937, toen Székely en zijn vrouw al sinds zeven jaar Sumatra hadden verlaten en in Boedapest woonden, organiseerde de Delische Kunstkring een tentoonstelling, waar ook het werk van Székely te zien was. In die tijd waren de belangrijkste romans van hem en zijn vrouw verschenen en hadden groot schandaal veroorzaakt. De journalist merkte op dat het echtpaar op ander gebied veel kwaad van Deli heeft gesproken, toch moet men over zijn hier tentoongestelde doeken erkentelijk spreken omdat hij het verdient. “Salon Comique” Teekeningen en grafiek van humoristische aard’, 2. Zie verder: ‘Belangwekkende tentoonstelling voor den Kunstkring’, 5.
- ⁴² Er verschenen regelmatig advertenties in de bladen. Bv: *Sumatra*. 5 juni 1924, 11.; *Sumatra*. 12 juni 1924, 11.; *Sumatra*. 19 juni 1924, 13.; *Sumatra*. 2 augustus 1924, 15.; *Sumatra*. 9 augustus 1924, 16.; *Sumatra*. 16 augustus 1924, 13.
- ⁴³ Puztai, ‘Deli op z’n kop’, 128.
- ⁴⁴ Lubis, ‘Kota Medan Terlatak’, 18.; Puztai, ‘De karikatuur van de kolonie’, 155–168.; Puztai, ‘Deli op z’n kop’, 128.; Okker, Tumult, 79.

Bibliografie

- ‘Amateur-tentoonstelling.’ 1915. *Sumatra Post*, 26 januari, 8–9.
- ‘Aquarellen.’ 1918. *Sumatra Post*. 24 april, 10.
- ‘Belangwekkende tentoonstelling voor den Kunstkring.’ 1937. *Sumatra Post*. 16 maart, 5.

- Burke, Peter 2003. *Augenzeugenschaft: Bilder als historische Quellen*. Berlin: Klaus Wagenbach.
- Catalogus [van de] tentoonstelling Kunstvoorwerpen van Bali*. 1919. Varekamp.
- D., v. 1923. 'Deli Kunstkring.' *Sumatra Post*. 31 oktober, 10.
- 'De Zweep.' 1923. *Sumatra Post*. 9 mei, 10.
- 'Deli'. 1888. *Bataviaasch Nieuwsblad*. 7 maart, 7.
- 'Delische Kunstkring.' 1923. *Sumatra Post*. 29 oktober, 10.
- 'Delische Kunstkring.' 1923. *Sumatra Post*. 10 november, 10.
- Delische Kunstkring, Jaarlijkse tentoonstelling van schilderijen en tekeningen vervaardigd door schilders en tekenaars in Indië woonachtig*. 1919. Medan, oktober 1919.
- Delische Kunstkring, Tentoonstelling van olieverfschilderijen, aquarellen, enz. Inzendingen van artisten en amateurs van Java en Sumatra's Oostkust*. 1918. Medan, 16–21 mei.
- Gedenboek Nederlandsch-Indische Kunstkring Batavia 1902–1927*. 1927. Batavia.
- 'Gezelligheid.' 1911. *Sumatra Post*. 25 juli, 6.
- 'Gezelligheid in Deli.' 1911. *Sumatra Post*. 5 augustus, 6.
- 'Inhoud van het weekblad „Sumatra” No. 1.' 1924. *Sumatra Post*. 17 mei, 15.
- Kalmthout, A.B.G.M. van 1998. *Muzentempels: multidisciplinaire kunstkringen in Nederland tussen 1880 en 1914*. Hilversum: Verloren.
- Loderichts, M. A. (e.a.) 1997. *Medan, beeld van een stad*. Purmerend: Asia Major.
- Lubis, Koko Hendri 2009. 'Kota Medan Terlatak. Kada Spektrum Kebudayaan.' *Waspada* 63/22990 (6 december 2009), 18.
- 'Medans Sociëteit jubileert.' 1954. *Het Nieuwsblad voor Sumatra*. 17 september, 3.
- Okker, Frank 2008. *Tumult*. Amsterdam: Atlas.
- Pedersen, H.V. 1902. *Door den Oost-Indischen Archipel: eene kunstreis*. Haarlem: Willink&Zoon.
- Pusztai, Gábor 2007. 'Een beeld van een vrouw.' *Acta Neerlandica* 2007/5, 79–89.
- Pusztai, Gábor 2012. "'Deli op z'n kop": Kritiek op de kolonie in de tekeningen van László Székely.' *Acta Neerlandica* 2012/9. 115–134.

- Pusztai, Gábor 2015. 'De karikatuur van de kolonie: De Delische Kunstkring en László Székely.' Engelbrechtová, Jana (red.) *De Nederlandstalige cultuur internationaal: Centraal-Europa en de Lage Landen*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 155–168.
- R., 1915. 'De caricaturist Szekely.' *Weekblad voor Indië*. 18 april, 7-8.
- R., 1917. 'Delische tekenaars.' *Weekblad voor Indië*. 25 februari, 1071.
- '"Salon Comique" Teekeningen en grafiek van humoristische aard.' 1937. *Sumatra Post*. 19 maart, 2.
- Székely, László & Radnai, István 2007. *Dit altijd alleen zijn: verhalen over het leven van planters en koelies in Deli, 1914–1930*. Vertaald en ingeleid door Pusztai, G. & Termorshuizen, G., Leiden: KITLV.
- Tentoonstelling der Bataksche Etnografische Verzameling en der fotografien van Batakland en volk van den heer Tassilo Adam*. 1919.
- Tentoonstelling van Batak-kunst en kunstnijverheid, van voorwerpen van dagelijksch gebruik, zoomede die betrekking hebben op het religieuze volksleven*. 1916. Varekamp.
- Tentoonstelling van solo-batik: collectie van den Bond van Ned. Indische kunstkringen*. 1918. Delische Kunstkring.
- Termorshuizen, G. 2011. *Realisten en reactioneren*, Amsterdam/Leiden: Hijgh&Van Ditmaar/KITLV.
- 'Twintig jaar Delische Kunstkring: een overzicht.' 1932. *Sumatra Post*. 10 december, 5.
- 'Weekblad Sumatra.' 1924. *Sumatra Post*. 24 mei, 11.
- 'Weekblad voor Indië.' 1914. *De Hollandsche Revue*. 23 oktober, 637.